

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٨٩٢٤٢ - ٢٠١٥ ٦.٧ ✓

دانشگاه اصفهان
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه الهیات

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی الهیات - علوم قرآن و حدیث

فرهنگ نظامی در قرآن و روایات

استاد راهنما:

دکتر محمد رضا ستوده نیا

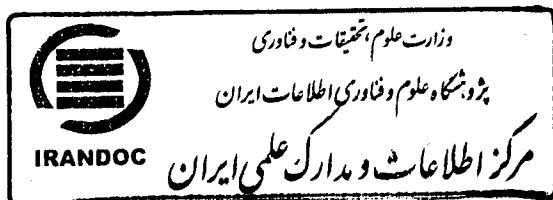
استاد مشاور:

دکتر لطفعلی عابدی

پژوهشگر:

سید هاشم سادات پور

اسفند ماه ۱۳۸۸

۱۵۹۳۴۲

۳۹۰/۳/۲۲

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات،
ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع
این پایان نامه متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه الهیات

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی الهیات - علوم قرآن و حدیث

آقای سید هاشم سادات پور تحت عنوان

فرهنگ نظامی در قرآن و روایات

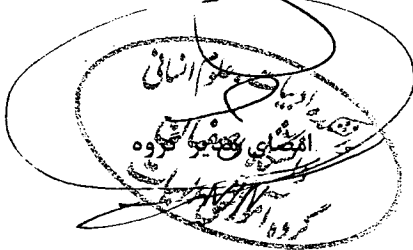
در تاریخ ۱۳۸۸/۱۲/۱۰ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان نامه، دکتر محمدرضا ستوده نیا با مرتبه ی علمی استاد یار امضا

۲- استاد مشاور پایان نامه، دکتر لطفعلی عابدی با مرتبه ی علمی استاد یار امضا

۳- استاد داور داخل گروه، دکتر محمد رضا حاجی اسماعیلی با مرتبه ی علمی استاد یار امضا

۴- استاد داور خارج از گروه، دکتر تقی اجیه با مرتبه ی علمی استاد یار امضا

تقدیم به:

ارواح طیبه شهدای گرانقدر جبهه های نبرد حق علیه باطل از صدر اسلام تاکنون؛ و به رهروان شهدا در تمامی عرصه های جهاد و تلاش به ویژه آنانی که در سنگر علم و معرفت پرچم خونین اسلام را به دوش گرفته از آن پاسداری می کنند.

تشکر و قدردانی

ضمن سپاس از خداوند یکتا بر خود لازم می دانم از کلیه عزیزانی که در تدوین این پایان نامه مرا یاری نمودند؛ به ویژه از استاد راهنما جناب آقای دکتر محمد رضا ستوده نیا و استاد مشاور خود جناب آقای دکتر لطفعلی عابدی که با راهنمایی های مدبرانه و دلسوزانه خود مرا در امر تحقیق یاری نمودند، همچنین از خانواده عزیزم که در ارتقاء علمی اینجانب سهم بسزایی داشتند، تشکر و قدردانی نمایم.

چکیده

قرآن کریم به عنوان کتابی جامع و پاسخ گو به نیاز های مختلف و متنوع بشری، بیانگر باید ها و نبایدهایی در عرصه نظامی و نظامی گری است. اوامر و نواهی که به مثابه قانون و دستورالعمل می توانند در خدمت سازمان های نظامی قرار گیرند و آیین نامه های مختلف انضباطی، اداری، آموزشی، امنیتی و... را تحت آموزه های خود قرار دهند. برخی از این قوانین و مقررات قرآنی که ریشه در ماهیت نظامیان دارد تحت عنوان اصول نظامی گری مورد بررسی قرار گرفته است. بسیاری از ویژگی های نظامیان، خصوصیات اخلاقی و رفتاری آنان در حوزه های فردی و اجتماعی در پرتو آیات نورانی قرآن قابل مطالعه است. این آیات، به وضوح انتظارات خود را از نیروهای مسلح بیان داشته است و آنان را به رعایت موازین اخلاقی و تربیتی اسلام، تشویق و ترغیب می کند. قرآن کریم به بخشی از توانمندی های حرفه ای نظامیان، در هدایت و رهبری نظامی، انجام وظیفه و مأموریت های محوله اشاره نموده است. این امر حکایت از توجه قرآن به ضرورت و اهمیت امور نظامی و نظامی گری در اسلام دارد. قرآن کریم جهانی را که همواره در گوشه و کنار آن جنگ و خون ریزی فرا گرفته است، دعوت به صلح و آرامش می کند. و برای تحقق صلحی پایدار، به خوبی از نهاد قدرت استفاده کرده دستورالعمل های حکیمانه ای در مقام دفاع از خود و مظلومان، تحت عنوان واژه ای مقدس به نام «جهاد» به بشریت عرضه نموده است. در مبانی دفاعی قرآن همه تلاش ها حول محور حق، پایبندی به اصول انسانی و عدالت قرار می گیرند. تا جایی که هر گونه تعدی و تجاوز به دشمن خود را بر نتافته، رعایت عدل و انصاف را حتی در برخورد با دشمنان توصیه می کند. از آنجا که هر پدیده ای در معرض آفات و آسیب های مختلفی ممکن است قرار گیرد. قرآن کریم به زیبایی به آسیب شناسی و دفع آفت از مجموعه نظامیان پرداخته است. و با زبان تشویق و تهدید، آنان را از آسیب ها و آفات احتمالی بر حذر داشته است. تحقیق حاضر به منظور معرفی فرهنگ نظامی و آرایه چهره واقعی نظامیان و بررسی نظر اسلام پیرامون جنگ و جهاد از منظر قرآن و با استفاده از روایات در موضوعاتی چون: اصول و مبانی نظامی گری، خصوصیات فردی و اجتماعی نظامیان، توانمندی های حرفه ای، فرهنگ جنگ و جهاد، و آسیب شناسی نظامی گری، پرداخته است. آن چه در این نوشتار مورد تأکید قرار گرفته است؛ اعلان نظر اسلام در باره جنگ و جهاد به عنوان تنها ابزار دفاع در برابر دشمنان، و این که هر حرکت جهادی در اسلام، باز خورد تجاوز و تعدی دشمنان و زیاده خواهی آنان از اسلام و مسلمانان می باشد. و در مبانی اعتقادی اسلام، هر گونه ظلم و جنایت، کشور گشایی و تجاوز به حقوق انسانها تقبیح شده است.

کلید واژه ها: جهاد، دفاع، روایت، فرهنگ، قرآن، نظامی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات
۱	۱-۱ شرح و بیان مسأله پژوهشی.....
۱	۱-۱-۱ اهمیت و ارزش تحقیق.....
۲	۱-۱-۲ پیشینه تحقیق.....
۳	۱-۱-۳ اهداف تحقیق.....
۷	۱-۱-۴ فرضیات و پرسشها.....
۷	۱-۱-۵ روش تحقیق و مراحل آن.....
۷	۱-۱-۶ مفاهیم و واژگان کلیدی.....
	فصل دوم: اصول نظامی گری
۹	۱-۲ اصل نظم و انضباط.....
۱۰	۱-۲-۱ نظم و انضباط فردی.....
۱۰	۱-۲-۲ نظم و انضباط سازمانی.....
۱۲	۱-۲-۳ اصل اطاعت و رعایت سلسله مراتب.....
۱۴	۱-۲-۴ اصل آمادگی.....
۱۶	۱-۲-۵ اصل رازداری و حفاظت اطلاعات.....
	فصل سوم: ویژگی های فردی و اجتماعی نظامیان از دیدگاه قرآن
۲۳	۱-۳ ابعاد فردی.....
۲۳	۱-۳-۱ بعد جسمی.....
۲۴	۱-۳-۲ بعد اعتقادی.....
۲۵	۱-۳-۳ بعد اخلاقی و توحیدی.....
۲۷	۱-۳-۴ آثار یاد خدا.....
۲۹	۱-۳-۵ آرامش دل.....
۲۹	۱-۳-۶ مصونیت از نفاق.....

۳۱.....	۳-۱-۲-۵ بینش صحیح
۳۲.....	۳-۱-۲-۶ توجه خدا به ذاکر
۳۲.....	۳-۱-۲-۷ رهایی از شیطان
۳۳.....	۳-۱-۲-۸ ایمان
۳۵.....	۳-۱-۳ بعد روحی
۳۷.....	۳-۱-۳-۱ شجاعت
۴۰.....	۳-۱-۳-۲ سخت گیری بر دشمن
۴۱.....	۳-۱-۳-۳ شهادت طلبی
۴۵.....	۳-۱-۳-۴ غیرت
۴۶.....	۳-۱-۳-۵ ایثار
۴۹.....	۳-۱-۳-۶ عزت
۵۳.....	۳-۱-۳-۷ علل و اسباب ذلت و خواری
۵۴.....	۳-۱-۴ بعد اخلاقی
۵۷.....	۳-۱-۴-۱ اخلاق فردی
۵۸.....	۳-۱-۴-۱-۱ توکل
۶۱.....	۳-۱-۴-۱-۲ آثار توکل
۶۲.....	۳-۱-۴-۱-۳ صبر
۶۵.....	۳-۱-۴-۱-۴ آثار صبر
۶۷.....	۳-۱-۴-۱-۵ امانت داری
۶۹.....	۳-۱-۴-۱-۶ تقوا
۷۶.....	۳-۱-۴-۲ اخلاق اجتماعی
۷۶.....	۳-۱-۴-۲-۱ احسن خلق
۷۷.....	۳-۱-۴-۲-۲ آثار سوء خلق

۷۸ ۳-۲-۴-۱-۳ تواضع
۸۰ ۴-۲-۴-۱-۳ تکبیر
۸۱ ۵-۲-۴-۱-۳ علل و اسباب تکبیر
۸۲ ۶-۲-۴-۱-۳ تملق و چاپلوسی
۸۴ ۵-۱-۳ بعد عبادی
۸۴ ۱-۵-۱-۳ احکام و عبادات
۸۸ ۲-۵-۱-۳ نماز
۸۸ ۱-۲-۵-۱-۳ فلسفه نماز
۸۹ ۲-۲-۵-۱-۳ نظامیان و نماز
۹۱ ۳-۲-۵-۱-۳ نماز خوف
۹۳ ۳-۵-۱-۳ امر به معروف و نهی از منکر
۹۴ ۱-۳-۵-۱-۳ ضرورت امر به معروف و نهی از منکر
۹۴ ۲-۳-۵-۱-۳ آفات امر به معروف و نهی از منکر
۹۶ ۳-۳-۵-۱-۳ مراحل امر به معروف و نهی از منکر
۹۶ ۴-۳-۵-۱-۳ نظامیان و امر به معروف و نهی از منکر
۹۸ ۶-۱-۳ بعد سیاسی
۱۰۰ ۱-۶-۱-۳ بصیرت در توطئه دشمن
۱۰۲ ۲-۶-۱-۳ بصیرت در مسایل سیاسی
۱۰۴ ۳-۶-۱-۳ بصیرت در جنگ
۱۰۷ ۴-۶-۱-۳ عوامل مؤثر در بصیرت
۱۱۱ ۲-۳ ویژگی های اجتماعی
۱۱۲ ۱-۲-۳ اتحاد
۱۱۴ ۲-۲-۳ تعاون و همکاری

۱۱۸	فصل چهارم: توانمندی های حرفه ای
۱۱۸	۴-۱ رهبری نظامی
۱۱۹	۴-۱-۱ شرایط رهبری
۱۲۵	۴-۱-۲ وظایف فرمانده
۱۲۸	۴-۲ مأموریت ها
۱۲۹	۴-۲-۱ امرزبانی
۱۳۱	۴-۲-۲ دفاع نظامی
۱۳۴	۴-۲-۳ جنگ و جهاد
۱۳۴	۴-۲-۴ برقراری امنیت
۱۳۷	فصل پنجم: قرآن و فرهنگ جنگ و جهاد
۱۳۷	۵-۱ جهاد
۱۴۱	۵-۲ واژه شناسی جهاد
۱۴۱	۵-۳ انواع جهاد
۱۴۴	۵-۴ فلسفه جهاد
۱۴۹	۵-۵ هدف غایی جهاد
۱۵۰	۵-۶ اصول جهاد
۱۵۶	۵-۷ عناصر مؤثر در جهاد
۱۵۷	۵-۷-۱ نیروی انسانی
۱۵۹	۵-۷-۲ تجهیزات
۱۶۰	۵-۷-۲-۱ جنگ روانی
۱۶۱	۵-۷-۲-۲ شگرد های جنگ روانی
۱۶۳	۵-۷-۳ امدادهای غیبی
۱۷۰	فصل ششم: آسیب شناسی

۱۷۱.....	۱-۶ تخلف
۱۷۲.....	۲-۶ فرار
۱۷۴.....	۳-۶ اختلاف
۱۷۵.....	۴-۶ تثاقل
۱۷۷.....	۵-۶ غرور
۱۷۹.....	۶-۶ عدم تحقیق و تفحص
۱۸۱.....	فصل هفتم: نتیجه گیری و دست آوردها
۱۸۱.....	نتیجه گیری
۱۸۷.....	دست آوردها
۱۸۹.....	منابع و مآخذ

فصل اول

کلیات

۱- اشرح و بیان مسأله پژوهشی

وجود نیروی مسلح برای تمامی حکومت‌ها و نظام‌های سیاسی امری ضروری و از حقوق اولیه آنهاست. در بین عوامل تشکیل دهنده قدرت ملی هر حکومتی، یقیناً نیروهای نظامی از جایگاه بلندی برخوردار بوده و در معادلات سیاسی و نظامی نقش تعیین‌کننده‌ای دارا است. بسته به میزان اقتدار نظامی، نظام سیاسی آن حکومت‌ها نیز مقتدرتر و پایدارتر خواهد بود. از دیرباز دولت‌ها در حوزه دفاع از خود و یا توسعه و نفوذ قدرت سیاسی و نظامی خویش اقدام به تشکیل مجموعه‌ای سازمان‌یافته به نام ارتش می‌نمودند. اکنون نیز همه کشورها برای حفظ و استمرار حاکمیت خود و یا نفوذ قدرت سیاسی، نظامی، اقتصادی و یا فرهنگی خویش در دیگر ملت‌ها و دولت‌ها، در تشکیل، ارتقاء و به‌روز نمودن ارتش و نیروهای مسلح خود تلاش و کوشش فراوان کرده و در این بخش اقدام به سرمایه‌گذاری عظیمی می‌نمایند.

متأسفانه در عصر حاضر بیشتر نظام‌های سلطه از این ابزار قدرت، در راستای منافع خود به هر شکل ممکن استفاده می‌کنند. برخی از آنها به وسیله همین ابزار و به دلیل بر خوداری از یک ایدئولوژی ظالمانه، حاکمیت دیگر کشورها را به مخاطره افکننده منابع انسانی، اقتصادی، نظامی و حاکمیت سیاسی ملت‌ها را تهدید می‌کنند.

نظام سیاسی اسلام نیز برای حفظ خود و دفاع از موجودیت خویش، نیازمند نیروی مسلح و سازمان رزم قوی، کارآمد و باز دارنده است. اسلام به عنوان یک مکتب جهانی عدالت خواه که داعیه رهبری انسان‌ها را به سوی فلاح و رستگاری دارد؛ و بارها از سوی دشمنان مورد تهاجم واقع شده است، از دکرترین نظامی خاصی برخوردار و در تعالیم خود که برخاسته از قرآن کریم و احادیث نبوی و ائمه اطهار (ع) می باشد، ارائه دهنده یک الگوی مناسب و عملی با پشتوانه فکری مبتنی بر احکام الهی و انسانی است که عمده مأموریت خویش را در دفاع از آرمان‌ها، ارزش‌ها و حفظ حدود و ثغور کیان اسلام از بیگانگان دانسته و در عرصه نبرد دفاعی، همواره خود را نسبت به این دستور العمل‌ها وفادار می داند. خوشبختانه در متون و منابع دینی مطالب ارزنده فراوانی در این خصوص به چشم می خورند که همگی بیانگر فرهنگ نظامی و نظامی‌گری بوده و هر کدام می توانند به عنوان چراغی روشن فرا روی نظامیان و مجاهدان قرار گرفته، آنان را در مسیر پرفراز و نشیب مأموریت خویش یاری رسانند.

۱-۲ اهمیت و ارزش تحقیق

با توجه به تغییر و تحولات دهه های اخیر در حوزه های سیاسی جهان اسلام و نهضت بیداری امت اسلام و ایستادگی و مقاومت ایشان در برابر اراده جمعی جهان خواران، طبیعی است دشمنان اسلام تلاش گسترده ای در جهت تضعیف اسلام به عنوان بزرگترین پشتوانه فکری و اندیشه حق طلبی مسلمانان انجام دهند. و در این راستا از تمامی ظرفیت های سیاسی، اقتصادی، نظامی و رسانه ای خود استفاده نمایند. از طریق رسانه های جمعی به قلب حقایق و وارونه جلوه دادن دین مبین اسلام به عنوان دین خرافه پرستی، مهد تروریسم و محور خشونت و شرارت پردازند. نوک پیکان حملات بی امان ایشان همواره آیات جهاد و مجاهدت مجاهدان را نشانه رفته است. به همین منظوردیده می شود پس از تفوق برکشور های اسلامی، در اولین گام های تغییر و تحول بنیادین خود، اقدام به حذف آیات جهاد و شهادت از کتب درسی مراکز آموزشی می کنند تا از یک سو مسلمانان را با یک خلاء فکری مواجه، و انگیزه جهاد و حق طلبی را از آنان سلب نمایند و از سوی دیگر خشونت و خون ریزی دست ساخته خویش را به نام مسلمانان و آموزه های قرآنی ایشان نسبت دهند.

تحقیق حاضر به منظور ارائه چهره واقعی آیات جهاد و سیره مجاهدان و فعالیت های نظامی ایشان که همگی برخاسته از فرهنگ عمیق قرآنی است؛ تهیه گردیده است. این نوشتار در صدد رفع اتهام از چهره نورانی

قرآن در زمینه: ترویج خشونت، توسعه طلبی و جهان‌گشایی است و اثبات اینکه قرآن همواره انسان‌ها را به صلح و آرامش فراخوانده از جنگ و خون‌ریزی روی گردان است. اما در برابر برهم‌زنندگان نظم عمومی جهان و تهدید کنندگان صلح و امنیت، محکم و استوار بپای می‌خیزد و در دفاع از حقوق فطری انسانها تا پای جان می‌کوشد.

۳-۱ پیشینه تحقیق

نظر به اهمیت موضوع، مسائل مربوط به نظامیان و نظامی‌گری در اسلام، از دیر باز این بخش از مطالعات اسلامی مورد توجه عالمان و اندیشمندان مسلمان و غیر مسلمان بوده است. بعضاً با نگاه مثبت و عده‌ای با نگاه منفی به مطالعه و تحقیق در این عرصه پرداخته، اخبار و اتفاقات مربوط را از ابتدای ظهور اسلام تا زمان رحلت پیامبر اسلام و خصوصاً پس از آن در دوره حکومت خلفای اموی، بارها بارها مورد بازخوانی قرار داده و متاسفانه برخی مستشرقان، به ارائه چهره‌ای خشن، متجاوز و خون‌ریز از اسلام به جهان عرضه کرده‌اند. از جمله آنان «وليام مونه»، مستشرق و اسلام‌شناس معروف، در کتاب خود «زندگی حضرت محمد» شمشیر محمد (ص) و قرآن را سرسخت‌ترین دشمنان تمدن و آزادی و حقیقت معرفی می‌کند (زمانی، ۱۳۸۷، ص ۴۲۶). از دیگر مستشرقان، «روبرت بین» برای این که ثابت کند اسلام صرفاً به وسیله شمشیر پیروز شده است؛ کتابی با عنوان «شمشیر مقدس»^۱ تألیف می‌کند (زمانی، ۱۳۸۷، ص ۴۲۷).

در این میان برخی مراکز صهیونیستی اقدام به قلب حقایق و جعل اخبار در سطحی وسیع و رسانه‌ای از جمله در کتب آموزشی مدارس خود کرده‌اند. با تحلیل و تجزیه محتوای کتاب‌های درسی رژیم صهیونیستی، متوجه می‌شویم که آنان میان جهاد و خشونت تفاوتی قائل نیستند، بلکه آنها گاهی اوقات، تلاش می‌کنند جهاد را نوعی خشونت و اشغال‌گری و تجاوز بدانند. در این کتاب‌ها نوشته شده است که مشارکت در امر جهاد واجب است و این یکی از سفارش‌های اکید و اصلی دین اسلام است. مؤلفان این کتاب‌ها، تصور می‌کنند جهاد، اصلی است که به پنج اصل دیگر دین اسلام اضافه می‌شود به همین دلیل هر که دست به این جنگ مقدس نزند، گناهکار است. این کتاب‌ها حاوی برخی مفاهیم نادرست در مورد جهاد است، از جمله اینکه، هر کس به جنگ و جهاد بپردازد، ثروت و ستایش نصیب او خواهد شد و جنگجویی که در این جنگ مقدس، جانش را از دست می‌دهد،

^۱ -The Life of Mohamet

^۲ -The Sacred Sword

شهید (قدیس) نامیده می‌شود. زیرا در راه خدا جاننش را داده است. مشاهده می‌شود که در بیان این مطالب، از کلمات و عبارات‌ها و اصطلاحات برگرفته از میراث دینی یهودی و مسیحی استفاده شده است؛ مانند کلمه «قدیس».

نتایج تحلیل و بررسی این کتاب‌ها نشان می‌دهد که کتاب‌های درسی اسرائیل، دین اسلام را با خشونت و شمشیر ربط داده و تأکید کرده است که دین اسلام با شمشیر گسترش یافته است. این کتاب‌ها در جاهای مختلف مدعی شده‌اند که دین اسلام، دین شمشیر است. در این چارچوب، در برخی کتاب‌ها، تصاویری به چاپ رسیده است که ادعا می‌کند دین اسلام ارتباط تنگاتنگی با خشونت دارد. یکی از این کتاب‌ها، تصویر مسجدی را چاپ کرده و در این تصویر مشاهده می‌شود که «سپاه اسلام» در کنار آن مسجد هستند و در پایین این تصویر، نماد و آرم جنگ نزد مسلمانان که عبارت از دو شمشیر که یک هلال از بالای آن بر روی آن است، مشاهده می‌شود، سپس این کتاب در شرح این تصویر، این مطلب را آورده است: «اسلام دین جنگجویان». در متن این کتاب‌ها آمده است: «عملیات اشغال اسلامی، بزرگ‌ترین حملات جنگی در تاریخ بشریت به شمار می‌آید» و عنوان می‌کنند که جهان از زمان اسکندر مقدونی یعنی قرن چهارم میلادی تا آن زمان، مانند آن را مشاهده نکرده بود. این کتاب‌ها، اعراب فاتح را، اشغالگر نامیده و فتوحات اسلامی را نیز به منزله حمله نظامی به قصد به اشغال درآوردن سرزمین‌های دیگر دانسته است در این کتاب‌ها، مطالبی آمده که تأکید می‌کند میان اسلام و مسلمانان و خشونت، رابطه تنگاتنگی وجود دارد و البته این خود، مقدمه‌ای برای ربط دادن اسلام و مسلمانان به تروریسم است. آنان این کار را از طریق بد و نادرست جلوه دادن مفهوم جهاد از یک سو و معرفی کردن فتوحات اسلامی به عنوان اعمال خشونت‌آمیز و شبه ترور، انجام داده‌اند. آنها دین اسلام را دین شمشیر دانسته و مقاومت در مقابل اشغال استرالیلی‌ها را با این مسئله در هم آمیخته و این مقاومت را دستاویزی برای القای این مطلب که اسلام دین خشونت است، قرار داده‌اند (الخبتی).

از سویی دیگر در میان مستشرقان بعضاً محققان منصفی چون «آرنولد» دیده می‌شوند که چشم خود را بر حقایق نبسته و واقع بینانه تاریخ جنگ‌های صدر اسلام را رصد نموده‌اند. او در کتاب «دعوت به سوی اسلام»^۱، نقش شمشیر را در پیشروی اسلام در سال‌های اولیه نفی می‌کند اما در عین حال اعتقاد مسلمانان را به ضرورت تبلیغ با اعتقاد به جهاد را، خطری برای جهان قلمداد می‌کند (زمانی، ۱۳۸۷ ص ۵۲۹).

^۱ -The Praeching of islam

گوستاولبون، نویسنده فرانسوی در کتاب خود اشاره می کند که اسلام به منظور کشور گشایی به سر زمین های دیگر حمله نمی کرد بلکه برای انتشار عقاید و مذهب خود اقدام می کرد و اغلب مردم کشورها از جمله چین، آفریقای مرکزی، روسیه و هند، بدون هیچ اجبار و اکراهی، توسط بازرگانان، مسلمان شده و بدون این که سرباز و لشکری از طرف حکومت های وقت اسلامی اعزام شده باشند و یا قصد پیوستن اراضی دیگران را به قلمرو خود داشته باشند. اگر مبارزه ای هم در تاریخ دیده می شود صرفاً برای مبارزه با دولت های ظالم و دشمن اسلام و با انگیزه کمک به مردم تحت ستم آن دیار بوده است (گوستاولبون، ص ۷۷۲).

علامه طباطبایی نیز در رد این نظریه که اسلام با زور شمشیر خود را به جهان تحمیل کرد می گوید: «این اشتباه بزرگ و غلط آشکار است که بعضی مرتکب شده و گفته اند: اسلام دعوت خود را با شمشیر گسترش داده!!، زیرا عقیده و ایمان چیزی نیست که با زور و شمشیر در دلها جایگیر شود، دلها تنها در برابر حجت و برهان خاضع می شوند و قرآن کریم در آیات بسیاری به این حقیقت اشاره می کند، از آن جمله می فرماید: لا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ (بقره/۲۵۶). آری اگر اسلام دست به شمشیر زده است، تنها در برابر کسانی بوده است که در خودداری از ظلم و فسادشان به آیات و براهین قانع نشده اند و پیوسته خواسته اند سنگ در سر راه دعوت به حق بیندازند، اسلام در اینگونه موارد شمشیر نمی کشید که آنان را به سوی دین بخواند بلکه می خواست شر آنان را دفع کند. این قرآن کریم است که با بانگ رسا اعلام می دارد: قَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ (بقره/۱۹۲). ترجمه: با آنها بجنگید تا دیگر فتنه ای نباشد. پس قتال با کفار برای دفع فتنه آنان بود، نه به خاطر آنکه آنان به دین خدا معتقد شوند» (موسوی همدانی، ۱۳۷۴ ج ۴ ص ۲۶۱).

چنان که ملاحظه گردید نگاه اغلب مستشرقان به مقوله نظامی گری در اسلام، نگاه مثبتی نیست. به خصوص در نیم قرن اخیر که نهضت بیداری در ملت های جهان اسلام به اوج خود رسیده و نیات سوء دشمنان اسلام برای امت مسلمان فاش گردیده است؛ بالطبع مجموعه رسانه های گروهی نظام سلطه، به تخریب و تحریف حقایق پرداخته و دفاع مسلمانان از، مرز و بوم، هویت و ارزش ها و باورهای دینی خود را به عنوان ترویج خشونت و فعالیت های تروریستی، به جهان معرفی می نمایند.

اندیشمندان و علمای متقدم مسلمان با نگاهی مثبت به تاریخ جنگ های صدر اسلام پرداخته و از همان ابتدا به تدوین و نشر آنها تحت عنوان «مغازی رسول الله (ص)» و «سرایا» پرداخته اند. متاخرین از علما و نویسندگان نیز هر کدام به سهم خود سعی بر جمع بندی و دسته بندی اخبار و اطلاعات جنگ ها و نبرد های مسلمانان داشته و دارند؛ اما هر یک از آنان به محدوده خاصی از مسایل نظامی اشاره نموده، و نتوانسته اند به

صورت جامع و مانع، مدون و در یک مجموعه منسجم، بیانگر دیدگاه قرآن پیرامون مسایل نظامی و نظامیان باشند. از جمله:

۱- کتاب اخلاق نظامی - علی اصغر الهامی نیا: کتاب مذکور صرفاً به مباحث اخلاقی ویژه نظامیان پرداخته و پیرامون دیگر مسایل نظامی و نظامی گری در اسلام توجهی نداشته است. اما در مقام بیان نکات اخلاقی نظامیان موفق بوده است.

۲- نهادهای حکومتی در گفتار و سیره امیر مومنان علی (ع) - قاسمعلی کرمی: این کتاب در مقام تبیین امر نظامی و نظامی گری نبوده و صرفاً در بخش هایی از کتاب به برخی از مسایل مربوط به امور نظامی و نظامیان از زبان و دیدگاه امام علی (ع) اشاره نموده است. بیشتر مطالب کتاب به بیان تحولات سیاسی، اجتماعی مربوط به دوران امام علی (ع) اختصاص یافته است.

۳- مدیریت و فرماندهی در اسلام - ناصر مکارم شیرازی: عمده مطالب این کتاب اختصاص به فرماندهان داشته همه طبقات نظامیان را مورد نظر نداشته است.

۴- خلاصه مقالات اولین همایش نظامی گری در سیره و کلام امام علی بن ابی طالب (ع) - دانشگاه امام حسین (ع) - دانشکده افسری اصفهان: مجموعه مذکور حاوی پانزده خلاصه مقاله در ارتباط با سخنان و شخصیت نظامی امام علی (ع) و دیگر یارانشان و تاکتیک های نظامی ایشان در جنگ ها و ... می باشد.

۵- کتاب استراتژی نظامی امام علی (ع) - محمد بستانی ترجمه حسن علی اکبری: این کتاب نیز صرفاً به شخصیت نظامی و شجاعت و قهرمانی، طرح ها و تعالیم جنگی، تصمیم های آن حضرت در عزل و نصب ها و ... پرداخته و عمده شواهد و مستندات خویش را نهج البلاغه و کتب تاریخی قرار داده و از آیات قرآنی کمتر بهره برده است.

۶- کتاب الاداره العسکریه فی حروب الزشول محمد (ص) - ظاهر وتر، ترجمه اصغر قاندان: این کتاب به مطالب بسیار ارزنده ای از مدیریت نظامی پیامبر اسلام (ص) در غزوات و حتی سربه ها اشاره دارد و بیشتر محتویات کتاب صرفاً پیرامون شخصیت نظامی آن حضرت در سازماندهی و فرماندهی غزوات، تاکتیک های جنگی ایشان، شیوه های تدارکات و پشتیبانی جنگ، با تکیه بر منابع روایی و تاریخی می باشد و کمتر از قرآن سود جسته است. بنابراین به نظر می رسد تحقیق حاضر از این حیث که پیرامون موضوع رساله، از آیات قرآن و روایات

مربوط و شواهد تاریخی استفاده نموده است و به ابعاد شخصیتی نظامیان و مقوله نظامی گری و دفاع و جهاد، در قرآن پرداخته است و به نحوی بیانگر دیدگاه اسلام در این خصوص است، می تواند وجه تمایز آن با دیگر آثار موجود که بیشتر به شخصیت نظامی پیامبر اسلام یا امام علی (ع) و یا دیگر اسوه های نظامی پرداخته اند، باشد. به

ویژه اینکه مطالعات و پژوهش های صورت گرفته در یک مجموعه منسجم قرار داشته، دسترسی به شواهد و مستندات قرآنی و روایی درباره موضوع رساله را برای محققان تسهیل نموده است.

۱-۴ اهداف تحقیق

- ۱- بررسی دلالت آیات قرآن کریم و روایات بر اصول دفاعی و نظامی.
- ۲- بیان دیدگاه های قرآن و احادیث پیرامون خصوصیات و ویژگی های نظامیان در ابعاد فردی و اجتماعی.
- ۳- بررسی توانایی های حرفه ای فرماندهان با تکیه بر آیات قرآن.
- ۴- آسیب شناسی در حیطه شغلی نظامیان.

۱-۵ فرضیات و پرسش ها

- ۱- چه اصولی برای نظامی گری از قرآن کریم قابل استخراج است؟
- ۲- خصوصیات نظامیان در ابعاد فردی و اجتماعی از دیدگاه قرآن کریم و روایات کدامند؟
- ۳- آیا در قرآن کریم به توانایی های حرفه ای نظامیان اشاره شده است؟
- ۴- از منظر قرآن کریم چه آسیب هایی متوجه نظامیان است؟
- ۵- فرهنگ جهاد و دفاع در قرآن چیست؟

۱-۶ روش تحقیق و مراحل آن

تحقیق حاضر به روش توصیفی مورد بررسی قرار گرفته و از روش اسنادی و کتابخانه ای و رایانه ای و ابزار فیش برداری استفاده نموده است. ابتدا متونی که ارتباط مستقیم با موضوع تحقیق داشتند اعم از کتاب، فصلنامه های تخصصی، مقالات و جزوات و سپس منابعی که به طور غیر مستقیم مرتبط بودند مورد مطالعه و بررسی قرار گرفتند. در تهیه این تحقیق سعی بر کشف نقاط قوت و کاستی های آثار موجود، و رفع اشکالات و

ایرادات آنها در راستای موضوع پایان نامه بود. به جز متون یاد شده از امکانات رایانه ای نیز اعم از اینترنت و نرم افزار های مربوط، حتی المقدور استفاده شده است.

۱-۷ مفاهیم و واژگان کلیدی

قرآن

روایت: کلامی که حاکی قول، فعل و تقریر معصوم (ع) باشد (مدیرشانه چی، ۱۳۷۹ ص ۸).

جهاد: عبارت است از بذل جان، مال و توان در راه اعتلای اسلام و بر پا داشتن شعائر دین (نجفی، بی تا ج ۲ ص ۳).

دفاع: عبارت است از حمایت کردن مسلمانان از کیان اسلام و سرزمین و قلمرو کشور اسلامی و حفظ امنیت و حراست از جان، مال و ناموس خود در برابر تهاجم دشمنان خارجی و داخلی (امام خمینی، بی تا ج ۱ ص ۴۸۷).

فرهنگ: عبارت است از ارزشها و عقاید، افکار و اندیشه ها، احساسات و گرایشها، منشها و بینشها، آداب و رسوم و کلیه عناصر معنوی سازنده شخصیت، اخلاق و اعمال انسان (جلال، رفیع، فرهنگ مهاجم فرهنگ مولد، ص ۲۶۶).

نظامی: یک نهاد اجتماعی می باشد که بر اساس ساختار آگاهانه و هدف مشخصی که همان دفاع و پاسداری از ایدئولوژی مورد قبول جامعه است، با بهره جویی از الگوی منظم و عقلایی و ساختاری سلسله مراتبی، و با دارا بودن ارزش های خاص خود بر طبق مقررات ایجاد شده، و مبنایی برای مشروعیت نظام سیاسی کشور می باشد (رسول، آقا داوود، فصلنامه علوم نظامی، شماره ۲۷-۲۸ ص ۶).